

TUOMAS KUHMONEN

Jyväskylän yliopisto, taloustieteiden tiedekunta

Maaseudun uudistuminen ja yrittäjyys – tutkimusmetodologisia pohdintoja

Puheenvuoro perustuu löyhästi kirjoittajan Jyväskylän yliopistossa pitämään Lectio Praecursoriaan 15.5.2010 ja väitöskirjaan *Metatheory of Small Firm Performance and Entrepreneurship*, Research Reports 4, Fin-Auguuri Oy, Vesanto 2010. Väitöskirjassa keskitytään yrittäjyyden ja pienyritysten maailman yleiseen tarkasteluun. Siinä kehitettyä metateoriaa esitellään tässä maaseudun ja yrittäjyyden näkökulmasta.

Maaseutu on lähtökohtaisesti hajallaan olevien, heterogeenisten toimijoiden muodostama kokonaisuus. Sama muutosvoima voi saada aikaan hyvinkin erilaisia tuotoksia eri kohteissa. Muutosten virrat voivat viedä yksilöä, alueita ja koko maaseutua aivan eri suuntiin. Syyn ja seurauksen tunnistaminen on haasteellista. Eri tasojen välillä pitäisi pystyä liikkumaan joustavasti, mutta kokonaisuus tunnistaen.

Paradigmavankila

Näiden lähtökohtien vuoksi tutkija joutuu tekemään valintoja kiinnostuksen kohteena olevan ilmiön sopi-

vasta tarkastelutasosta ja siihen soveltuvasta tutkimusmetodologiasta. Mikro vai makro? Määrällinen vai laadullinen? Rakenteet vai prosessit? Kunkin tieteenalan oma ”paradigmavankila” (Miller 2007: 179–180) tarjoaa tutkijalle usein valmiin lähtökohdan monille valinnoille, mutta sen kaltereiden välistä avautuu vain rajattu näkökulma koko ilmiökentästä.

Moniulotteisia, aidosti monitieteistä ymmärrystä vaativia ilmiöitä on vaikea kuvata ja selittää sopivalla abstraktiotasolla. Esimerkiksi neo-klassisessa taloustieteessä ongelma on ratkaistu pelkistämällä toimijoiden käyttäytyminen yksiuulotteiseksi, normatiivisten käyttäytymissääntöjen mukaiseksi toiminnaksi, erotamalla mikro- ja makrotason tarkastelut toisistaan ja unohtamalla historiallisen ajan merkitys. Moniulotteisuuden väkivaltaisen tyypistäminen johtaa kuitenkin helposti kokonaiskuvan ja tutkimuksen pirstoutumiseen.

Yrittäjyys on yksi esimerkki maaseudun kannalta tärkeästä, moniulotteisesta ilmiöstä. Yrittäjyys on arkkikäsitteenä hyvin tunnettu, mutta silti utuinen ilmiö (Niittykangas 2007: 5). Prosessina se voidaan tulkita vaikkapa erilaisten liiketoimintamahdollisuuksien tunnistamiseksi ja hyödyntämiseksi (Shane & Venkataraman 2000: 218). Maaseudun uudistu-

minen voidaan myös jäsentää (liike)toimintamahdollisuuksien syntymisen ja hyödyntämisen myötä tapahtuvaksi jatkuvaksi prosessiksi. Mutta miten yrittäjyys kiinnittyy *yhtä aikaa* erilaisiin ihmisiin, alueisiin, markkinoihin, fyysisiin toimintapuitteisiin, politiikkakeinoihin ja muihin instituutioihin? Metateoriaan perustuva lähestymistapa tarjoaa yhden ratkaisun.

Metateoria teorioiden käyttäjärjestelmänä

Jos teoriat ovat todellisuuden käyttäjärjestelmiä, metateoriat ovat teorioiden käyttäjärjestelmiä. Metateoria ei pyri tuottamaan tarkkoja tieteellisiä selityksiä, vaan luomaan ja ylläpitämään peruskäsityksiä, joihin nämä selitykset perustuvat. Parhaimmillaan metateoria voi toimia tieteellisen tutkimusohjelman (vrt. Lakatos 1970: 126, 133–134) johdonmukaisuutta ylläpitävänä ja edistymistä ohjaavana ytimenä, eräänlaisena yleiskarttana tai teorianautomona (vrt. Newell 1990: 14). Tällöin tutkijan ei tarvitse sitoutua ja leimautua tiettyyn paradigmaan (Kuhn 1996: 10–11) tai kehitellä ja koetella irrallisia hypoteeseja (Popper 1963: 68–69). Metateoria määrittää sellaiset sovitut elementit ja käsitteet, joilla tutkittava ilmiö voidaan piirittää kattavasti sopivalla abstraktiotasolla. Tunnetuin metateoria lienee biologian evoluutioteoria, mutta samantyyppisiä rakenteita on toki muillakin tieteenaloilla.

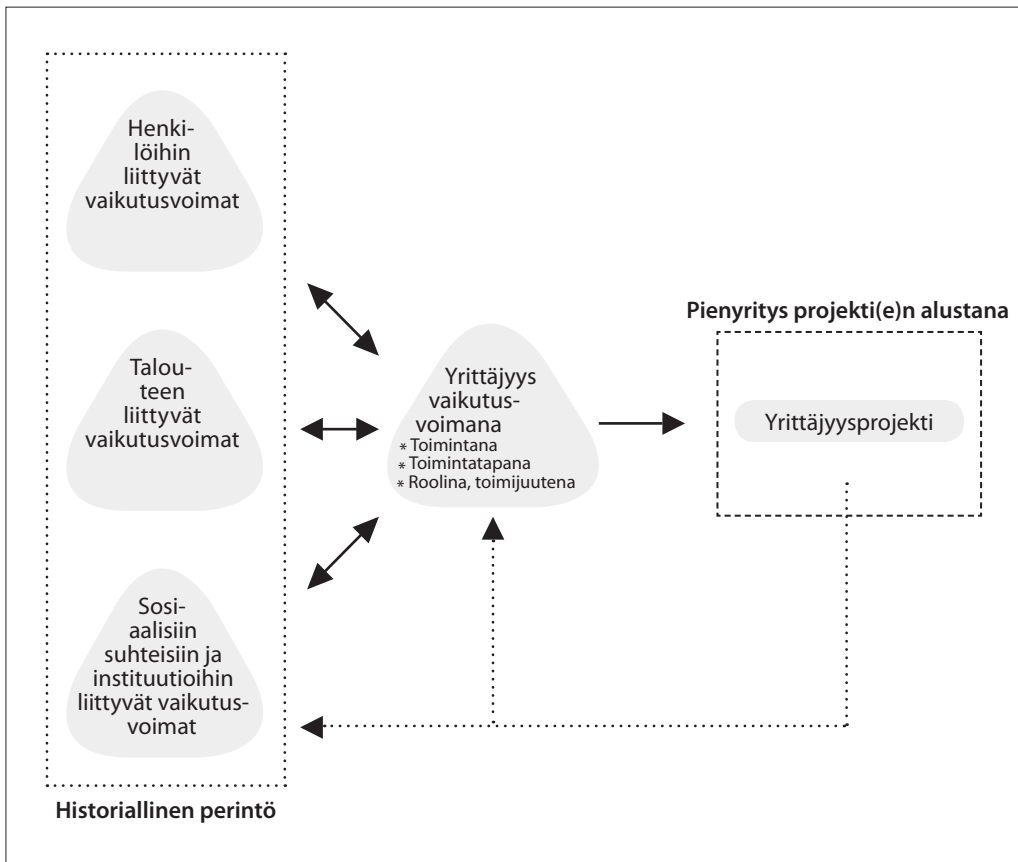
Tässä tapauksessa (Kuhmonen 2010) metateorian aineksia haettiin muun muassa taloustieteen, sosiologian, psykologian, biologian, strategisen johtamisen, organisaatiotutkimuksen, antropologian, dramaturgian, filosofian sekä tietenkin yrittäjyyden teorioista, käsitteistä ja tutkimustuloksista. Metateoria kuvaa yrittäjyyttä talouteen, ihmisiin ja instituutioihin tilapäisesti kiinnittyvänä ilmiönä, projektina. *Yrittäjyysprojekti* on yrittäjyyden ilmentymä ja tuotos. Sen keskeisiä tunnusmerkkejä ovat uutuus ja riski – taloudellinen, henkilökohtainen, sosiaalinen tai institutionaalinen. Yrittäjä on tällaisen projektin omistaja ja pienyritys sen yleisin puite tai alusta. Yrittäjyys ei ole ammatti eikä pysyvä olotila (vrt. Schumpeter 1934: 78), vaan riskipitoisen ja uutuutta tuottavan projektin käynnistämistä, johtamista, omistamista ja lopettamista.

Yrittäjyyden voimакentät

Tällainen yrittäjyysprojekti on samanaikaisesti useiden erilaisten voimien vaikutuskentässä. Ne voivat liittyä henkilöihin, talouteen, sosiaalisiin suhteisiin ja instituutioihin. Näiden voimien kokonaisuus synnyttää yrittäjyyden – projektin käynnistämiseen, johtamiseen ja omistamiseen sekä lopettamiseen liittyvän toiminnan. Yrittäjyysprojektilla on elinkaari ja se kiinnittyy ihmisiin, markkinoihin ja muihin instituutioihin tilapäisesti.

Erilaiset voimакentät (vrt. Lewin 1951: 45, 256) muodostavat *historiallisen perinnön* (Archer 2000: 306–308), joka saattaa hallita ja dominoida projektin omistajan (yrittäjän) ajattelua ja toimintaa (kuva 1). Usein paradigmat ja tutkijat antavat etusijan joko rakenteille, kuten markkinoille tai instituutioille, tai toimijalle, kuten ylivertaiselle yrittäjälle. Vaikutusvoima (agency) ilman rakennetta (structure) on kuitenkin sokea, yhtä lailla kuin rakenne ilman vaikutusvoimaa on tyhjä (Caldwell 2005: 119). Yrittäjyys vaikutusvoimana saattaa suuntautua ennakoimattomalla ja selittämättömällä tavalla myös täysin satunnaisten tekijöiden vuoksi. Siksi yrittäjyyden tulosten tarkka ennustettavuus on huono ja sen kyky muuttaa maailmaa – tai historiallista perintöä – suuri. Erilaiset vaihtoehdot luovat, niitä karsivat ja johdonmukaisuutta ylläpitävät (evolutionaariset) voimat ja niiden tuloksena syntyvät projektit vaihtelevat voimakkaasti tilanteesta toiseen, kuten arkitodellisuudesta tiedämme.

Näiden elementtien ja käsitteiden muodostama kokonaisuutta voidaan kutsua metateoriaksi. Se on yleinen ja yksinkertainen, mutta ei tarkka (vrt. Thorngate 1976: 406). Tarkennus voidaan tehdä erilaisilla tutkimuslinsseillä, joita on teorian vakiovarusteina kolme. Niillä katsotaan 1) onko vaikuttava tekijä muutettavissa vai ei, 2) onko se peräisin sisäisistä vai ulkopuolisista lähteistä ja 3) perustuuko se menneeseen vai tulevaan. Metateoria asettaa siis yrittäjyyden tutkimuskohteeksi ihmisiin, talouteen, sosiaalisiin suhteisiin ja instituutioihin tilapäisesti kiinnittyvän yrittäjyysprojektin ja ehdottaa sen tutkimista monitieteisesti ja -ulotteisesti. Näin voidaan piirtää realistisempaa kuvaa siitä, mikä on kussakin tapauksessa yleistä tai yhteistä (universal) ja mikä erityistä (particular). Tämän rajanvedon pohjalta voidaan puolestaan hahmotella sopivia tarttumapintoja esimerkiksi



KUVA 1. Metateoria yrittäjyydestä ja pienyrityksen toiminnasta (pelkistetty Kuhmosen 2010: 167 pohjalta)

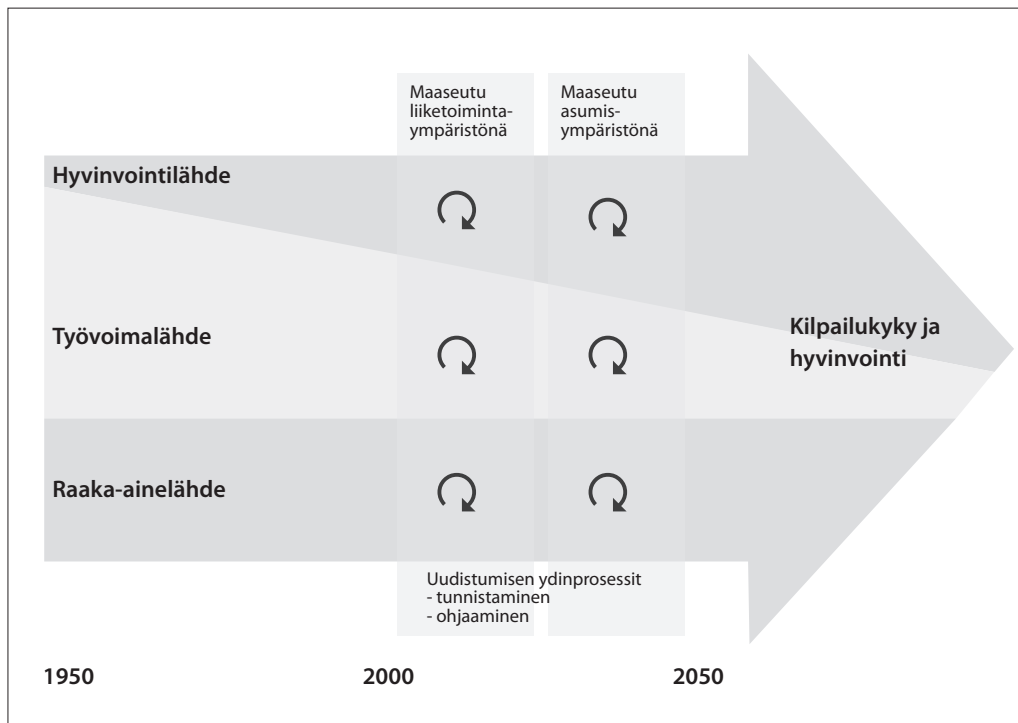
politiikkakeinoille, neuvonnalle ja koulutukselle.

Metateoria ja maaseudun uudistuminen

Maaseutua uudistava yrittäjyys on moniulotteinen ilmiö. Siihen vaikuttavien erilaisten voimakenttien tunnistaminen ja sen tuloksena syntyvien, historiallista perintöä uudistavien yrittäjyysprojektien tarkastelu voi avata mahdollisuuden aidosti monitieteiselle, mutta yhdenmukaiselle lähestymistavalle. Yrittäjyys on tulevaisuuden arvaamista ja toiminnallista sitoutumista tuohon arvaukseen. Mikään tieteenala ei kykene yksin piirtämään kokonaisvaltaista kuvaa tällaisesta ilmiöstä. Monitieteisyys jää kuitenkin irralliseksi

saarekkeiksi, ellei näkökulmien välille kyetä luomaan yhteistä tieteen teknologia-alustaa vuoropuhelun perustaksi. Mitä tahansa asiaa koskeva viisaus muodostuu vasta kyvystä ylläpitää vuoropuhelua (Mahoney 1993: 185), koska viisaus perustuu kokonaisvaltaisuuteen.

Kokonaisuutena maaseudun muutosta synnyttävät monet voimakentät ja moottorit. Lähimenneisyydessä sen uudistumista on ylläpitänyt erityisesti teknologian kehitys, joka on lisännyt työn tuottavuutta maaseudun peruselinkeinoissa, vapauttanut niistä työvoimaa ja mahdollistanut elinkeinorakenteen monipuolistumisen. Sen aikaansaamaan aineellisen elintason nousuun yhdistynyt palveluvaltaistuminen on kulkenut käsi kädessä väestön keskittymisen kanssa



KUVA 2. Maaseudun muuttuva rooli

(Kuhmonen & Niittykangas 2008: 97). Näiden prosessien myötä maaseudun rooli raaka-ainelähteenä on sekä säilynyt että uudistunut ja rooli hyvinvointilähteenä vahvistunut, mutta kansakunnan työvoimalähteeksi maaseudusta ei enää ole (kuva 2).

Maaseudusta asukkaineen ja toimintoineen on tullut yhteiskunnan vähemmistö. Samalla universaalien käyttöliittymien määrä on pienentynyt. Puun hinnan nousu ei herätä samanlaisia myyntihaluja kaikissa metsänomistajissa (vrt. Horne ym. 2010: 64–65). Maatilojen joukossa on erikoistuneita kasvuyrityksiä, monialaisia tiloja ja maalaisromantiikan harjoittamispaikkoja. Maalle muuttaneilla on monenlaisia elämäntapareseptejä (Kytö ym. 2006: 12–14). Samanlainen voimakenttä (esimerkiksi markkinamuutos, politiikkakeino tai paikallinen asenneilmasto) saa aikaan monenlaisia ajatuksia ja toimintoja.

Maaseutu uudistuu aina yksilö- tai yritystason toimien kautta ja niiden kirjo on suuri. Mikä tässä uudistumisessa on erityistä ja tapauskohtaista ja

millä tasoilla kunkin ilmiön osalta muodostuu yhteisiä, universaaleja piirteitä? Miten maaseudun uudistumisen ydinprosessit voidaan tunnistaa ja miten niitä pitäisi ohjata?

Metateoria voi toimia tässä etsinnässä värityskirjana, joka tarjoaa ilmiölle yhteisen hahmon, mutta kukin voi värittää hahmon omien tutkimustarpeidensa ja -kohteidensa mukaiseksi. Silloin voi täytyä myös maaseutua koskevan tutkimuksen osalta Herbert Simonin (1996: x) tieteelle asettama tehtävä: ”tehdä ihmeellinen ja monimutkainen ymmärrettäväksi ja yksinkertaiseksi – mutta ei vähemmän ihmeelliseksi”.

LÄHTEET

- Archer, Margaret S. 2000. *Being Human: The Problem of Agency*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Caldwell, Raymond 2005. *Things Fall Apart? Discourses on Agency and Change in Organizations*. *Human Relations* 58(1): 83–114.
- Horne, Paula, Matleena Kniivilä & Anna-Kaisa Rämö 2010. *Metsät*

- osa suomalaisuutta nyt ja tulevaisuudessa. Pellervon talous-
tutkimus, PTT-Katsaus 2. 60–70.
- Kuhmonen, Tuomas 2010. Metatheory of Small Firm Performance
and Entrepreneurship. Research Reports 4. Fin-Auguri Oy,
Vesanto.
- Kuhmonen, Tuomas & Hannu Niittykangas 2008. Maaseudun tule-
vaisuus – ajattelun käsikirja. Maahenki, Helsinki.
- Kuhn, Thomas S. 1996. The Structure of Scientific Revolutions. 3.
painos. The University of Chicago Press, Chicago.
- Kytölä, Hannu, Helena Tuorila & Johanna Leskinen 2006. Maaseu-
dun vetovoimaisuus ja kuluttajien yksilölliset elämäntavat.
Tutkimuskokonaisuuden loppuraportti. Kuluttajatutkimuskes-
kus, julkaisu 5.
- Lakatos, Imre 1970. Falsification and the Methodology of Scientific
Research Programmes. Teoksessa: Lakatos, Imre & Alan Musg-
rave (toim.). Criticism and the Growth of Knowledge. Procee-
dings of the International Colloquium in the Philosophy of
Science, London 1965, Volume 4. Cambridge University Press,
Cambridge. 91–196.
- Lewin, Kurt 1951. Field Theory in Social Science. Selected Theoreti-
cal Papers. Harper & Brothers Publishers, New York.
- Mahoney, Joseph T. 1993. Strategic Management and Determinism:
Sustaining the Conversation. *Journal of Management Studies*
30(1): 173–191.
- Miller, Danny 2007. Paradigm Prison, or in Praise of Atheoretical
Research. *Strategic Organization* 5(2): 177–184.
- Newell, Allen 1990. Unified Theories of Cognition. Harvard Universi-
ty Press, Cambridge.
- Niittykangas, Hannu 2007. Ajatuksia kiinnittymisestä yrittäjyyttä
koskevaan keskusteluun. Jyväskylän yliopisto, Taloustieteiden
tiedekunta, Working Paper 342.
- Popper, Karl 1963. Conjectures and Refutations. The Growth of
Scientific Knowledge. Harper, New York.
- Shane, Scott & Sankaran Venkataraman 2000. The Promise of Ent-
repreneurship as a Field of Research. Note. *Academy of Mana-
gement Review* 25(1): 217–226.
- Schumpeter, Joseph A. 1934. The Theory of Economic Development.
An Inquiry into Profits, Capital, Credit, Interest, and the Busi-
ness Cycle. Harvard University Press, Cambridge.
- Simon, Herbert A. 1996. The Sciences of the Artificial. 3. painos. The
MIT Press, Cambridge.
- Thorngate, Warren 1976. “In General” vs. “It Depends”: Some Com-
ments of the Gergen-Schlenker Debate. *Personality and Social
Psychology Bulletin* 2: 404–410.